

Paweł Wolnicki

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Współdziałanie państwa i Kościoła katolickiego w zakresie zasobu archiwalnego

1. Wprowadzenie

Współczesna administracja występuje coraz częściej w funkcji świadczącej, przyjmując rolę partnera i z tej perspektywy realizując zarazem nałożone na nią zadania publiczne. Taka koncepcja z pewnością wpisuje się w ogólne relacje między państwem a Kościołem katolickim (dalej: KK), które oparte są na ustrojowej zasadzie autonomii i niezależności każdego w swym zakresie. Jest też wyrazem demokratyzacji stosunków społecznych w wymiarze instytucjonalnym, stwarzając ramy współdziałania w różnych dziedzinach życia. Jedną z nich jest zapewnienie wieczystego przechowywania materiałów archiwalnych proveniencji katolickiej, które przynależą do państwowego nieewidencjonowanego zasobu archiwalnego. Stąd celem niniejszego artykułu jest przedstawienie regulacji prawnych istotnych dla współdziałania państwa i KK w celu zapewnienia wieczystego przechowywania materiałów archiwalnych przynależących do niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego, którego właścicielem jest KK. Podstawę prawną tych regulacji tworzą przepisy rozproszone przede wszystkim w aktach prawa wyznaniowego i administracyjnego. Ich analiza pozwoli ustalić, jakich narzędzi dostarcza prawo administracji archiwalnej dla współdziałania w tym obszarze z KK.

2. Współdziałanie na podstawie przepisów konstytucji

Z polskiej ustawy zasadniczej, na podstawie art. 25 ust 3 *in fine* wyprowadzona została ustrojowa relacja między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi. Pozwala ona ustalić nie tylko stosunki między organami tych podmiotów, ale sięga poza relacje jedynie instytucjonalne i dotyczy całokształtu pozycji kościołów i innych związków wyznaniowych w polskim porządku prawnym¹. Opiera się ona na zasadzie współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego². Dotyczy dwóch rodzajów podmiotów: państwa oraz kościołów i innych związków wyznaniowych. W ten sposób kościoły i inne związki wyznaniowe zostały włączone w koncepcję pomocniczości i społeczeństwa obywatelskiego³. Dla władzy państwowej zasada współdziałania jawi się jako obowiązek przy wykonywaniu zadań publicznych, a kościoły i inne związki wyznaniowe partycypują w niej z mocy prawa⁴. Przy tym z tego przepisu konstytucyjnego nie wynika jednak, jakie formy prawne może mieć owo współdziałanie⁵. Należy je postrzegać w każdej „działalności skoordynowanej, podejmowanej wspólnie, i skoncentrowanej na dążeniu do osiągnięcia tych samych celów”⁶.

Zastosowane przez ustrojodawcę pojęcie współdziałania zakłada możliwą aktywność obu podmiotów relacji. Daje podstawy do kierowania wzajemnych oczekiwań i uzupełniania się oraz wspierania swojej

744

¹ A. Januszewski, *Zagadnienia związane z interpretacją art. 25 ust. 4 i 5 Konstytucji RP*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, t. 10, s. 262, przypis 1; A. Tabak, *Fundamentalne zasady instytucjonalnych relacji państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi w świetle art. 25 Konstytucji RP z 1997*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G” 2018, t. LXV, z. 2, s. 277.

² L. Garlicki, *Komentarz do art. 25, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2015, el. LEX.

³ P. Sobczyk, *Dobro wspólne jako cel współdziałania państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi*, „Kościół i Prawo” 2015, nr 1, s. 172; idem, *Dobro człowieka i dobro wspólne – art. 25 ust. 3 in fine Konstytucji RP w pracach Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego*, [w:] *Kościoły i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu*, red. W. Uruszczak, K. Krzysztofek, M. Mikuła, Kraków 2014, s. 55–70. Na temat społeczeństwa obywatelskiego zob. K. Orzeszyna, *Podstawy relacji między państwem a Kościołami w konstytucjach państw członkowskich i traktatach Unii Europejskiej*, Lublin 2007, s. 23–32.

⁴ J. Dobkowski, *Status administracyjnoprawny Kościoła Katolickiego w Polsce (przyczynek do dyskusji)*, „Civitas et Lex” 2017, nr 1, s. 23.

⁵ P. Aszkiełowicz, *Współdziałanie organów administracji publicznej oraz kościołów i innych związków wyznaniowych przy realizacji zadań publicznych*, [w:] *Prawo, religia, wyznanie. Na styku normatywizmu i moralności*, red. P. Staniszevska-Pobikrowska, Warszawa 2020, s. 59.

⁶ P. Stanisiz, [w:] *Prawo wyznaniowe*, red. A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisiz, Warszawa 2011, s. 84.

działalności⁷. Tym samym kościoły i inne związki wyznaniowe mają prawo wymagania od państwa współdziałania w tym, co dotyczy dobra człowieka i dobra wspólnego⁸. Współdziałanie to może przybierać formę spontaniczną bez uprzedniego porozumienia się przedstawicieli stron, bądź formę umowy prawnej. Przy tym samo pojęcie współdziałania, zdaniem J. Krukowskiego, należy rozumieć zarówno jako relacje instytucjonalne hierarchii kościelnej i władz państwowych, jak też mające charakter współpracy podejmowanej przez wiernych świeckich z własnej inicjatywy religijnej i światopoglądowej z innymi obywatelami i władzami państwowymi⁹.

Z kolei zakres przedmiotowy współdziałania konkretyzują dopiero ustawy. Generalnie dla podmiotów funkcjonujących w ramach konstrukcji prawnej kościoły i inne związki wyznaniowe obszary współdziałania z państwem zostały określone w ustawie z dnia 27 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (dalej: ugws)¹⁰. Na podstawie jej art. 17 są to: ochrona, konserwacja, udostępnianie i upowszechnianie zabytków architektury, sztuki i literatury religijnej, które stanowią integralną część dziedzictwa kultury¹¹. W tych celach mogą powstać – na zasadach wzajemnego uzgodnienia – różne formy współdziałania, m.in. umowy między właściwymi rzeczowo centralnymi organami administracji rządowej a władzami poszczególnych kościołów i innych związków wyznaniowych, które podlegają publikacji w dzienniku urzędowym

⁷ P. Steczkowski, *Konstytucyjna zasada współdziałania państwa i Kościoła w kontekście interpretacji zasad poszanowania godności osoby ludzkiej i dobra wspólnego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2008, t. 11, s. 157; P. Aszkiełowicz, *Współdziałanie organów...*, s. 61; P. Stanisławski, [w:] *Prawo wyznaniowe...*, s. 84.

⁸ A. Tabak, *Fundamentalne zasady...*, s. 276.

⁹ J. Krukowski, *Kościół i Państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000, s. 134. Na temat pojęć „współdziałanie” i „współpraca” zob. art. P. Sobczyka, *Dobro wspólne...*, s. 172, w którym Autor wykazuje najszerszy zakres pojęcia „współdziałanie” obejmujący także „współpracę” i „współpracować”. Por. J. Krzywkowska, *Współdziałanie państwa i Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w zakresie opieki i wychowania dzieci zgodnie z przekonaniami rodziców*, Olsztyn 2018, s. 31, gdzie Autorka słusznie wskazuje na zamienne stosowanie pojęć „współpraca” i „współdziałanie” w literaturze dotyczącej zasad relacji państwo-kościół.

¹⁰ T.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1153.

¹¹ Materiały archiwalne są uznane za narodowe dobro kultury na podstawie art. 2 p. 4) c) ustawy z 25.05.2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1591). Ochronę materiałów archiwalnych rozumianych jako dobro kulturalne regulują przepisy Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze 14.05.1954 r. (Dz.U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) uzupełnione postanowieniami drugiego protokołu do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze 14.05.1954 r., sporządzonego w Hadze 26.03.1999 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 248).

właściwego w sprawach wyznaniowych ministerstwa¹². Te kościoły i inne związki wyznaniowe, które uregulowały swoją sytuację prawną w drodze ustawy indywidualnej mają określony zakres współdziałania w jej przepisach¹³, a KK także w konkordacie. W ten sposób organy państwa mogą realizować ten szczególnie obowiązek dobra człowieka i dobra wspólnego¹⁴. Przy tym, jak zauważa P. Steczkowski, warunkami brzegowymi tych wartości jest dla KK poszanowanie fundamentalnych zasad moralnych teologii katolickiej, a dla państwa zachowanie nienaruszalności pozostałych zasad konstytucyjnych oraz idei demokratycznego państwa prawa¹⁵.

3. Współdziałanie państwa z Kościołem katolickim

3.1. Współdziałanie na podstawie przepisów konkordatu

Konkordat¹⁶, odmiennie niż konstytucja, nie używa pojęcia „współdziałanie”, lecz regulując wzajemne relacje między KK i państwem, posługuje się pojęciem „współpraca”, co jednak w żaden sposób nie wpływa na znaczenie zasady współdziałania. Sprawy dotyczące szeroko rozumianych dóbr kultury zawsze były zaliczane przez KK do tzw. *causa mixti fori*, w których kompetentne są i państwo, i KK, ale które mają charakter prywatnoprawny. W krajach, w których relacje ustrojowe zakładają współpracę państwa z KK, są one przedmiotem umów zawieranych pomiędzy stronami¹⁷. Wpisana do konkordatu zasada współdziałania państwa z KK jest aplikacją i konkretyzacją tej konstytucyjnej zasady generalnej wyrażonej w art. 25 ust. 3. W literaturze podkreśla się też jej instytucjonalny charakter. Konsekwencją tego może być uznawanie w polskim porządku

¹² J. Krzywkowska, *Współdziałanie państwa...*, s. 44.

¹³ A. Januszewski, *Zagadnienia związane...*, s. 268. W odniesieniu do Kościoła katolickiego w RP zapisy ustawy indywidualnej regulujące problematykę dotyczącą archiwaliów zastępują tym samym przepisy ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

¹⁴ J. Krukowski, *Konstytucyjny model stosunków między państwem a Kościołem w III Rzeczypospolitej*, [w:] *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego. Materiały I Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego* (Kazimierz Dolny, 14–16 stycznia 2003), red. A. Mezglewski, Lublin 2004, s. 98–99.

¹⁵ P. Steczkowski, *Konstytucyjna zasada...*, s. 169.

¹⁶ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie 28.07.1993 r. (Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318).

¹⁷ A. Talamanca, *I beni culturali ecclesiastici tra legislazione statale e norma*, „Il Diritto Ecclesiastico” 1985, p. 1, s. 3–36; J. Krukowski, *Konkordaty współczesne. Doktryna i teksty* (1964–1994), Warszawa 1995, s. 90.

prawnym skutków prawnych określonych działań dokonanych w oparciu o prawo kanoniczne¹⁸.

Na mocy art. 25 ust. 1 konkordatu współdziałanie obejmuje w obszarze kultury: ochronę znajdujących się w obiektach sakralnych i kościelnych dóbr kultury o ogólnonarodowym znaczeniu oraz dokumentów archiwalnych o wartości historycznej i artystycznej. W odniesieniu do niepaństwowego zasobu archiwalnego pozostającego we władaniu KK oznacza to uznanie powoływanych zgodnie z prawem kanonicznym archiwów kościelnych. Z kolei skuteczność tego współdziałania może przybrać formę porozumienia się państwa i kościoła¹⁹. Także zdaniem J. Krukowskiego normy kanoniczne zawarte w kan. 486, par. 1–3 dotyczące ochrony archiwaliów winny zostać uzupełnione odpowiednimi przepisami i stać się przedmiotem takiej umowy²⁰. Na podstawie bowiem art. 25 ust. 1 konkordatu w sprawach dotyczących współdziałania w zakresie dóbr kultury, do których z pewnością należą dokumenty archiwalne²¹, w każdej diecezji ma być powołana specjalna komisja, która będzie współpracować z władzami państwowymi w zakresie dotyczącym ich ochrony. Jej zadaniem powinna być właściwa dbałość w gromadzeniu, przechowywaniu, konserwacji i udostępnianiu materiałów archiwalnych. Przy tym zdaniem H. Misztala powinna ona być kościelną strukturą odznaczającą się cechą stałości w przedmiotowym współdziałaniu²². Równocześnie należy zauważyć, że realizacja tego przepisu jest wciąż w polskiej rzeczywistości jedynie niespełnionym postulatem²³. W tym miejscu należy podzielić pogląd, że obok zinstytucjonalizowanej formy współdziałania bardzo istotna z punktu widzenia koncepcji społeczeństwa obywatelskiego, ale też doktryny *Vaticanum II* jest aktywność wiernych działających w ramach podmiotu zbiorowego, jakim jest KK²⁴.

W art. 25 ust. 2 konkordatu znajduje się także norma kompetencyjna zobowiązująca władze rządowe i Konferencję Episkopatu Polski do opracowania zasad udostępniania dóbr kultury będących własnością lub

¹⁸ J. Krukowski, *Konkordaty współczesne...*, s. 67–68.

¹⁹ *Ibidem*, s. 72.

²⁰ Idem, *Współpraca władz kościelnych i państwowych w celu ochrony i udostępniania dóbr kultury narodowej znajdujących się w obiektach sakralnych i kościelnych*, [w:] *Konkordaty polskie. Historia i teraźniejszość*, red. J. Krukowski, Lublin 2019, s. 393.

²¹ Por. J. Adamczyk, *Archiwa kościelne w aspekcie kanonicznym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2012, t. XXII, nr 3, s. 165.

²² H. Misztal, *Sytuacja prawna archiwum parafialnego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2001, t. 75, s. 77.

²³ M. Bielecki, B. Uljasz, *Troska państwa i związków wyznaniowych o zachowanie dziedzictwa kulturowego. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Finansowanie Kościołów i innych związków wyznaniowych*, red. P. Sobczyk, K. Warchałowski, Warszawa 2013, s. 117.

²⁴ J. Krzywkowska, *Współdziałanie państwa...*, s. 43.

pozostających we władaniu KK²⁵. Za realizację tego przepisu ze strony kościelnej odpowiada Rada do Spraw Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturalnego przy Konferencji Episkopatu Polski²⁶.

3.2. Współdziałanie na podstawie przepisów ustawy indywidualnej

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: upkk)²⁷ ma charakter regulacji szczególnej w stosunku do innych przepisów prawa polskiego²⁸. Przy tym gwarantuje ona prawo do zakładania i posiadania archiwów przez kościelne osoby prawne. Z jej art. 50 ust. 3 wynika, że KK i jego osoby prawne nie muszą na aktywność w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego uzyskiwać specjalnych zezwoleń. Jest to bowiem funkcja publiczna, jaką realizuje KK obok działalności *stricto* kultowej. Tym samym dokumentacja archiwalna proveniencji kościelnej została zakwalifikowana do dziedzictwa kultury polskiej, jako jego ważna część (art. 51 *in fine*). Uzyskanie prawa do posiadania własnych archiwów przez kościelne osoby prawne oznacza także obowiązek zapewnienia ewidencjonowania materiałów archiwalnych wchodzących w skład niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego oraz ich należytego przechowywania, ochrony przed zniszczeniem czy uszkodzeniem, bądź utratą, a także konserwacji²⁹. Warto w tym miejscu także zaznaczyć, że w art. 50 ust. 3 ustawodawca rozszerzył prawo organizowania i prowadzenia działalności kulturalnej związanej z wypełnianiem przez KK zadań. Na mocy wspomnianego przepisu krąg podmiotów stanowią nie tylko osoby prawne, ale też KK, które bez specjalnych zezwoleń mogą prowadzić działalność kulturalną.

W związku z powyższym należy jednak mieć na względzie, że archiwa kościelne funkcjonują zazwyczaj w ramach kościelnych osób prawnych, choć zgodnie z Kodeksem Prawa Kanonicznego (dalej: KPK)³⁰ w KK istnieje obowiązek utworzenia i prowadzenia archiwum zarówno przez

²⁵ Por. P. Sobczyk, *Konstytucyjna zasada określenia stosunków między Rzeczpospolitą a Kościołem katolickim*, Warszawa 2013, s. 307–308.

²⁶ W. Zyśko, *Archiwa, biblioteki i muzea kościelne*, [w:] *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, Lublin 2000, s. 437.

²⁷ T.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1347.

²⁸ B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 51.

²⁹ *Ibidem*, s. 310.

³⁰ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* [1983]. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Warszawa 1984.

kościelne osoby prawa publicznego, jak też stowarzyszenia bez osobowości prawnej rządzące się statutami³¹. W systemie prawa kanonicznego i praktyce kościelnej istnieje odmienna od państwowej sieci archiwalnej organizacja archiwów³². Na podstawie KPK każdy aktotwórca zobowiązany jest do ochrony dokumentacji powstałej w wyniku jego działalności, jako utrwalonej informacji o dziejach KK. To z kolei rzutuje na strukturę archiwów kościelnych. W kanonicznym porządku prawnym brak jest jednak definicji archiwum oraz ujednoliconej systematyzacji organizacji archiwów kościelnych, co wyraża także literatura przedmiotu³³.

Z osobami prawnymi w ramach których funkcjonują różne archiwa kościelne na mocy przepisu 51 uspkk instytucje państwowe, samorządowe i kościelne zostały zobowiązane do współdziałania w zakresie ochrony archiwaliów. Tym samym wzajemną aktywność stron na polu archiwalnym ustawodawca wyraził, podobnie jak konstytucja, pojęciem współdziałania. Może ona obejmować np.: wspólne działania, zakładanie systemów ochronnych, konserwację czy współfinansowanie działań³⁴. Jednak w praktyce przepis ten wpływa na ograniczenie współdziałania w obszarze archiwalnym tylko do kościelnych osób prawnych.

4. Współdziałanie na podstawie przepisów ustawy archiwalnej

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (dalej: unza)³⁵ w oparciu o kryterium własności dokonuje podziału narodowego zasobu archiwalnego na państwowy zasób archiwalny i niepaństwowy zasób archiwalny (art. 2 ust. 1). Ten ostatni z kolei podlega dalszemu podziałowi na ewidencjonowany i nieewidencjonowany. Materiały archiwalne powstałe i powstające w wyniku działalności kościołów i innych związków wyznaniowych przynależą do niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego. Powinny one być właściwie

³¹ Por. J. Adamczyk, *Archiwa kościelne...*, s. 176–177.

³² W. Zyśko, *Archiwa, biblioteki...*, s. 437.

³³ Na temat rodzajów archiwów kościelnych zob. m.in.: J. Adamczyk, *Archiwa kościelne...*, s. 172–176 i literatura tam wskazana; H. Misztal, *Sytuacja prawna...* oraz P. Wolnicki, *Dokumentacja archiwalna biskupstwa częstochowskiego*, Piotrków Trybunalski 2005, s. 13 i n.; idem, *Procesy archiwotwórcze w strukturach administracyjnych diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2006, s. 256–257.

³⁴ B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku...*, s. 317.

³⁵ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 164.

przechowywane w sposób chroniący je przed uszkodzeniem i zniszczeniem oraz zapewniający konserwację (art. 12). O współdziałaniu państwa z KK unza mówi m.in. w kontekście współpracy państwowej sieci archiwalnej z podmiotami tworzącymi niepaństwowy ewidencjonowany zasób archiwalny (art. 45 ust. 4). Ma ona także bardzo istotne znaczenie dla wskazania centralnego organu administracji rządowej w sprawach państwowego zasobu archiwalnego. W myśl art. 18 ust. 1 przywołanej ustawy jest nim Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych (dalej: NDAP). Ustawodawca sprecyzował też jego kompetencje. Wymienia wśród nich prowadzenie działalności popularyzującej wiedzę o materiałach archiwalnych i archiwach oraz prowadzenie działalności informacyjnej (art. 21 ust. 1 p. 9). Wpisują się one także w zakres działania archiwów państwowych podległych NDAP (art. 28 ust. 1 p. 7)³⁶. Popularyzacja wiedzy o materiałach archiwalnych i archiwach (*sensu largo*) jest uzasadniana potrzebą wzrostu świadomości społecznej dotyczącej znaczenia materiałów archiwalnych oraz zasad mających na celu ich właściwe przechowywanie, ochronę przed uszkodzeniem, zniszczeniem bądź utratą i konieczną konserwację. Ma więc przyczynić się do wzrostu wiedzy pojedynczych obywateli, jak też różnych grup społecznych na ten temat³⁷. Z kolei prowadzenie działalności informacyjnej polega na udostępnianiu informacji o narodowym zasobie archiwalnym za pomocą systemu pomocy archiwalnych oraz udzielaniu informacji w innych możliwych formach, także jako czynności materialno-technicznych³⁸.

Jednak wskazana tu norma kompetencyjna, nie precyzując konkretnych środków prowadzenia działalności popularyzacyjnej i informacyjnej, dopuszcza współdziałanie na tym polu NDAP oraz kościołów i innych związków wyznaniowych, u których powstają lub które przechowują materiały archiwalne. Przy tym współdziałanie w tych zakresach może mieć formę niesformalizowaną. Działalność popularyzatorska i informacyjna administracji archiwalnej w odniesieniu do materiałów archiwalnych będących własnością kościołów i innych związków wyznaniowych może przybrać charakter działań niewładczych, jako czynności społeczno-organizatorskich. Te bowiem, zgodnie z poglądami doktryny, administracja

³⁶ W tym miejscu warto zaznaczyć, że archiwa państwowe w obrocie prawnym funkcjonują jako jednostki organizacyjne Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a z punktu widzenia prawa administracyjnego mieszczą się w pojęciu zakładu administracyjnego. Żaden też przepis unza nie przyznaje im wprost osobowości prawnej, por. *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturalnego*, red. M. Poźniak-Niedzielska, Warszawa 2015, s. 80–81.

³⁷ Por. art. 28 ust. 1 p. 9, M. Konstankiewicz, A. Niewęglowski, *Narodowy zasób archiwalny i archiwa. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 389.

³⁸ Por. art. 28 ust. 1 p. 10, *ibidem*, s. 389.

może podejmować zawsze³⁹. Istotą tych działań jest pogłębianie świadomości prawnej i korzystanie z narzędzia argumentacji. Otwiera się więc droga do innego, bardziej sformalizowanego sposobu współdziałania kościołów i innych związków wyznaniowych z administracją publiczną. Włączanie i przekonywanie podmiotów konfesyjnych do różnych inicjatyw realizowane przez krajową administrację archiwalną bez formalizowania można uznać za ważny etap przygotowywania konkretnych porozumień w procesie tworzenia optymalnych warunków przechowywania, ochrony oraz konserwacji materiałów archiwalnych, których właścicielem jest KK. Zresztą ustawodawca wyraźnie wskazuje, a nawet preferuje takie sformalizowane współdziałanie administracji archiwalnej z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi. W myśl art. 45 ust. 4 powinno ono przybrać postać porozumienia między organami Kościoła i innego związku wyznaniowego oraz organami ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

5. Podsumowanie

751

W państwie demokratycznym organy powołane do działalności archiwalnej nie mogą ignorować KK, który na podstawie prawa kanonicznego prowadzi archiwa przechowujące materiały o wartości historycznej. Jego działalność jest jednak zawsze ukierunkowana duszpastersko. Ma więc charakter religijny. Nie znaczy to jednak, że KK bagatelizuje metodykę archiwalną. Wypełniając funkcję publiczną w zakresie prowadzenia zgodnie z prawem kanonicznym archiwów kościelnych i udostępniając ich zasób społeczeństwu, ma prawo oczekiwać aktywnego współdziałania z krajową administracją specjalizującą się w działalności archiwalnej, i to nie tylko w formie instytucjonalnej bądź sformalizowanej. Z kolei polska administracja archiwalna, przyzwyczajona do władztwa wobec podległych jej jednostek przechowujących państwowy zasób archiwalny, wydaje się niezbyt często wykorzystywać niewładcze narzędzia w odniesieniu do KK przechowującego materiały archiwalne. Być może też aktywność administracji archiwalnej w tym współdziałaniu pozostaje w pewnej relacji do potencjalnego posądzenia o uprzywilejowanie KK, bądź wyznaniowy charakter państwa. Obawy te z pewnością nie zwalniają organów państwowej administracji archiwalnej z popularyzowania zasad właściwego

³⁹ K. Kłosowska, *Czynności faktyczne jako prawna forma działania administracji*, Rzeszów 2009, s. 147.

traktowania archiwaliów kościelnej proveniencji. Rolą prawa jest jednak w tym przypadku dostarczenie narzędzi aktywizujących NDAP i podległe mu archiwa państwowe do działań społeczno-organizatorskich. Inicjatywy te oparte na właściwie skonstruowanych konkretnych regulacjach wydają się być alternatywną lub uzupełniającą formą działalności archiwalnej państwa, która nie może być zastąpiona jedynie wyraźnie wskazaną w ustawie formalizacją współpracy państwa z KK. Nie wyczerpuje się też ona w postulatywnej formule konkordatowej o współpracy instytucjonalnej. Promocji domagają się więc społeczno-organizatorskie działania związane z bieżącą działalnością archiwów państwowych w regionie. One to mogą najlepiej chronić materiały archiwalne wchodzące do narodowego zasobu archiwalnego, jako jego niepaństwowy ewidencjonowany zbiór. Są też pewnym etapem pokazującym budowanie zaufania do organów państwa. W przyszłości pozwolą z kolei świadomie oraz aktywnie otworzyć się na urzeczywistnienie instytucjonalnej bądź sformalizowanej formy porozumienia w konkretnych kwestiach w ramach społeczeństwa obywatelskiego.